

The Wild-Cards and Driver Forces of Iran-US Relations in 2029

Mohammad Aryanmanesh*

M.A. Student in the International Relations, Mashhad Islamic Azad University,
m.aryanmanesh@gmail.com,(corresponding Author)

Ahmad Javanshiri

Assistant Professor in Mashhad Islamic Azad University, adjavanshiri@yahoo.com

Mohsen Modirshanechi

Assistant Professor in Mashhad Islamic Azad University, modir_shanechi@yahoo.com

Abstract

purpose: This study aimed at using Futures methods to identify the wild cards and driver forces of the Iran-US relations in 1408 horizon. The purpose to identify the wild cards is to prevent future surprise since wild cards are events with low probability of occurrence but high impacts. The purpose of identifying the Driver Forces of the Iran-US relations was identifying the key factors in this issue, which can cause diverse futures in the two countries.

Method: The methodology used in the present study was descriptive-analytical and data collection in theoretical part was through bibliographic sources and, in analytical part, through questionnaires. The data were analyzed by SPSS and Mic Mac.

Findings: According the findings of the present study, the military attack to Iran, the transformation in the two countries' definition of human rights, the role of Iran's geo-culture, the future role of the leadership structure in Iran, the role of pressure and extremist factions in Iran, and the impact of Iran's role in resolving the Syrian case were considered as probable wild cards.

Conclusion: Regarding the identified Driver Forces, they are categorized in eight topics: the role of intergovernmental bodies, countries disturbing the relations, the roles of leaders of the two countries, the future the international system, think tanks, lobbies and pressure groups, nuclear capability and Iran's missile program, the role of geography of the two countries, and the historical background of the two countries' relations.

Key words: Iran, America, Wild Cards, Driver Forces, Forecasting

دو فصلنامه آینده‌پژوهی ایران
سال چهارم، شماره اول، بهار و تابستان ۱۳۹۸، صفحه ۱۱۷-۱۴۰

شگفتی‌سازها و پیش‌ران‌های مناسبات ایران و امریکا در ۱۴۰۸

محمد آریین منش*

دانشجوی کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، (نویسنده مسئول)

m.aryanmanesh@gmail.com

احمد جوانشیری

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، adjavanshiri@yahoo.com

محسن مدیرشانه‌چی

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، modir_shanechi@yahoo.com

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف استفاده از روش‌های آینده‌پژوهی جهت استخراج شگفتی‌سازها و پیش‌ران‌های مناسبات ایران و امریکا در افق ۱۴۰۸ انجام شده است. هدف از استخراج شگفتی‌سازها پیشگیری از غافل‌گیری در آینده است؛ چرا که شگفتی‌سازها رویدادهایی است که اگرچه از احتمال وقوع کمی برخوردارند، اما در صورت وقوع می‌توانند تأثیرات شگرفی بر جای گذارند. هدف از شناسایی پیش‌ران‌های مناسبات ایران و امریکا نیز دستیابی به عوامل کلیدی در این حوزه است که می‌توانند آینده‌های متنوعی را فراروی دو کشور قرار دهند.

روش‌شناسی: روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و روش گردآوری اطلاعات در بخش نظری، کتابخانه‌ای و در بخش تحلیلی پرسش‌نامه‌ای و تحلیل داده‌ها با نرم‌افزارهای spss و Mic Mac انجام شده است.

یافته‌ها: براساس یافته‌های پژوهش، حمله نظامی به ایران، تحول در تعریف دو کشور از حقوق بشر، نقش ژئوکالچر ایران، نقش آینده ساختار رهبری در ایران، نقش گروه‌های فشار و تندرو در ایران و تأثیر نقش ایران در حل پرونده سوریه به عنوان شگفتی‌سازهای محتمل شناسایی شده‌اند.

نتیجه‌گیری: در حوزه پیش‌ران‌ها ۲۰ پیش‌ران در هشت حوزه نقش نهادهای درون‌حکومتی، کشورهای مزاحم روابط، نقش رهبران دو کشور، آینده نظام بین‌الملل، اتاق‌های فکر، لابی‌ها و گروه‌های فشار، توانمندی هسته‌ای و برنامه موشکی ایران، نقش جغرافیا و سابقه تاریخی روابط دو کشور قرار گرفته‌اند.

واژگان کلیدی: ایران، امریکا، شگفتی‌سازها، پیش‌ران‌ها، آینده‌پژوهی.

۱- مقدمه

بی‌تردید بیشتر ما بر این باوریم که مطالعه تاریخ اهمیت فراوانی دارد، اما نباید از یاد ببریم که مطالعه آینده نیز مهم است. گذشته به هر حال گذشته و نمی‌توان حقیقت گذشته را تغییر داد. البته ممکن است در سایه آگاهی و دانش، برداشته‌های ما از گذشته اصلاح شود اما آینده به وسعت قدرت تفکر و تخیل بشر پیش روی ماست. دریچه‌های آینده به روی ما بازند، آینده‌ای که سرشار از فرصت‌ها و تهدیدها، بیم‌ها و امیدهاست. در جهان سراپا تغییر امروز، تاریخ به‌ندرت تکرار می‌شود و آینده نیز به‌ناچار با گذشته تفاوت خواهد داشت. آینده آدمیان را فرامی‌خواند تا با اندیشه‌ای خلاق آن را بیابند و با اقدام نوآورانه آن را پدید آورند و حتی چیزهایی را پیش‌بینی کنند که پیش از این در تاریخ بشر هرگز وجود نداشته است. (بل، ۱۳۹۲: ۳۴-۳۵)

شاید درک اهمیت آینده‌پژوهی در فناوری آسان‌تر از علوم اجتماعی باشد، اما اگر تغییرات شتابناک نظام بین‌الملل طی سه دهه اخیر را بنگریم متوجه تأثیر شتاب فناوری بر حوزه علوم اجتماعی نیز خواهیم شد. پیوندها و ارتباط‌بازیگران بین‌المللی و واحدهای سیاسی بر اثر تعامل است که باعث شکل‌گیری نظام بین‌الملل می‌شود. (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۴: ۱۰۷/۱) طی دهه‌های اخیر به‌رغم توسعه ایجاد شده در کارکرد دولت‌ها، نهادها و سازمان‌های بین‌المللی، شاهد گسترش تعداد و انواع بحران‌های بین‌المللی هستیم که تحت تأثیر عوامل متعددی شکل می‌گیرند. هر چند این بحران‌ها ممکن است در درون مرزهای یک کشور ایجاد شوند، اما دامنه تأثیر و نفوذ آن فراتر از مرزها و یک منطقه جغرافیایی است و حتی کل جهان را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

یکی از بحران‌های جهانی، رویکرد منازعه‌جویانه جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده امریکاست که در فاصله کوتاهی پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایجاد شد و به‌رغم همه فراز و فرودهایش همچنان لاینحل باقی مانده است. در کشمکش بین ایران و امریکا ترکیبی از بی‌اعتمادی عمیق، سوءتفاهم و تحلیل نادرست سیاست‌گذاران دو کشور، به همراه فعالیت و مانورهای سیاسی تندروهای خارجی و داخلی و مخالفان آشتی دو کشور، از استقرار فرآیند مذاکره‌ای بادوام بین دو کشور جلوگیری کرده که تداوم این شرایط به نوبه خود موجب طولانی شدن وضعیت غیر آشتی‌جویانه و افزایش کشمکش نیز شده است. (موسویان، ۱۳۹۳: ۴۶۳)

رویکرد این پژوهش آینده‌پژوهی و روش گردآوری اطلاعات پرسش‌نامه‌ای است. ابتدا با روش کتابخانه‌ای ۱۴ حوزه اصلی روابط دو کشور به همراه ۷۸ توصیف‌گر شناسایی و در اختیار خیرگان حوزه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل در قالب دو پرسش‌نامه قرار گرفت و سپس براساس خروجی پرسش‌نامه‌ها ابتدا با نرم‌افزار SPSS شگفتی‌سازهای محتمل در روابط دو کشور شناسایی و سپس براساس خروجی پرسش‌نامه دوم و با تحلیل انجام‌شده توسط

نرم‌افزار Mic Mac پیش‌ران‌های کلیدی روابط ایران و امریکا در افق ۱۴۰۸ شناسایی گردید. علت انتخاب سال ۱۴۰۸ به عنوان مبنای پژوهش آن است که در تحقیقات آینده‌پژوهی عمدتاً دوره حداقل ده سال مدنظر قرار می‌گیرد. در ضمن حداقل دو دوره کامل ریاست جمهوری دو کشور را پوشش می‌دهد و با سال ۲۰۳۰ که مبنای بسیاری از پژوهش‌های آینده است نیز نزدیکی دارد.

۲- ابعاد و توصیف‌گرها

نخستین حوزه، تروریسم با سه توصیف‌گر شامل نوع تعریف دو کشور از تروریسم، شناسایی و حمایت از گروه‌های تروریستی و چگونگی مبارزه با تروریسم به عنوان موضوعاتی است که حکومت ایران و ایالات متحده آن را در اشکال فردی و کشوری محکوم می‌کنند اما در تعریف آن با یکدیگر اختلاف دارند. قطعنامه ۱۳۷۳ شورای امنیت می‌تواند مبنایی برای تفاهم دو کشور در این موضوع باشد. (همان: ۴۷۹)

حوزه حقوق بشر با سه توصیف‌گر شامل نوع تعریف دو کشور از حقوق بشر، جایگاه حقوق بشر نسبت به حاکمیت و قوانین داخلی و چگونگی برخورد با موضوعات حقوق بشر دومین حوزه مورد بررسی است. اعلامیه جهانی حقوق بشر که طی قطعنامه ۲۱۷ مجمع عمومی سازمان ملل در سال ۱۹۴۸ و در ۳۰ ماده تصویب شد، معیار مشترکی برای تمام اقوام و ملت‌ها معرفی نمود که تمام کشورها براساس عرف بین‌الملل ملزم به اجرای مفاد آن گردیدند. (ساداتی-نژاد و ترکاری، ۱۳۹۳: ۶۴)

سومین حوزه مورد بررسی، حوزه توانمندی هسته‌ای و برنامه موشکی با توصیف‌گرهای حمله نظامی به تاسیسات هسته‌ای ایران، برنامه‌های علمی آموزشی و اجرایی عملیاتی مرتبط با حوزه توانمندی هسته‌ای، نحوه برخورد کشورها با توافق برجام و خروج هر یک از طرفین برجام، نحوه برخورد با برنامه موشکی و آینده برنامه موشکی ایران است.

حوزه تضادهای ایدئولوژیک حوزه بعدی مورد بررسی است. درخصوص روابط ایران و امریکا تنها یک اصطکاک عمیق سیاسی وجود ندارد، بلکه تقابل و تنازع دو کشور در اعماق گفتمان‌های حاکم بر آن دو است. درواقع ما با دو جهان‌بینی و گفتمان با رویکردهای ایدئولوژیک مواجهیم که رو در روی یکدیگر قرار گرفته‌اند و در این رویارویی ایران پرچمدار ایدئولوژی اسلامی ناشی از مذهب تشیع و امریکا پرچمدار لیبرال دموکراسی و سکولاریسم است. (جعفری موحد، ۱۳۹۴: ۱۱۹)

کشورهای مزاحم روابط شامل اسرائیل، فلسطین و مسئله صلح خاورمیانه، عربستان سعودی، ترکیه و مصر حوزه بعدی مورد بررسی است. حوزه اتاق‌های فکر، لابی‌ها و گروه‌های فشار با توصیف‌گرهای اتاق‌های فکر، لابی‌ها، نقش لابی‌ایپک و گروه‌های فشار و تندرو ایران، نیز در

تصمیم‌گیری در ساختار سیاسی ایران و امریکا مؤثر هستند. در کنار نهادهای غیررسمی نقش نهادهای حکومتی دو کشور نیز با هشت توصیف‌گر مورد بررسی قرار می‌گیرد.

درخصوص حوزه عوامل تاریخی دوازده توصیف‌گر به عنوان کلیدی‌ترین عوامل مؤثر مورد بررسی قرار گرفته است. از جمله مهم‌ترین این توصیف‌گرها به نقش امریکا در کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲، حمایت‌های همه‌جانبه از حکومت پهلوی دوم، تسخیر سفارت امریکا در تهران و وضع تحریم‌های همه‌جانبه علیه ایران می‌توان اشاره کرد.

در حوزه اهمیت و جایگاه جغرافیایی ایران به چهار حوزه ژئوپولیتیک (Geopolitic) یا نقش عوامل جغرافیایی در سیاست ملل، (مجتهدزاده، ۱۳۷۹: ۲۷) ژئواستراتژی (Geostrategy) یا روش اقدام سیاسی در فضای جغرافیایی، (رفیع، ۱۳۸۷: ۱۰۶-۱۰۵) ژئوآکونومی (Geoconomy) و ژئوکالچر (Geoculture) یا ژئوپولیتیک فرهنگی اشاره می‌گردد.

بنابه تعریف قوام، نظام بین‌الملل محیطی است که در آن، واحدهای سیاست بین‌الملل عمل می‌کنند، به گونه‌ای که رفتارها، جهت‌گیری‌ها، نیات و خواسته‌های واحدهای مزبور از نظام بین‌المللی تأثیر می‌پذیرد. (قوام، ۱۳۷۲: ۲۹) در حوزه آینده نظام بین‌الملل، روابط ایران و کشورهای حوزه خلیج فارس، ایران و روسیه، ایران و چین و در نهایت روابط با اتحادیه اروپا به عنوان توصیف‌گر مورد بررسی قرار گرفته است.

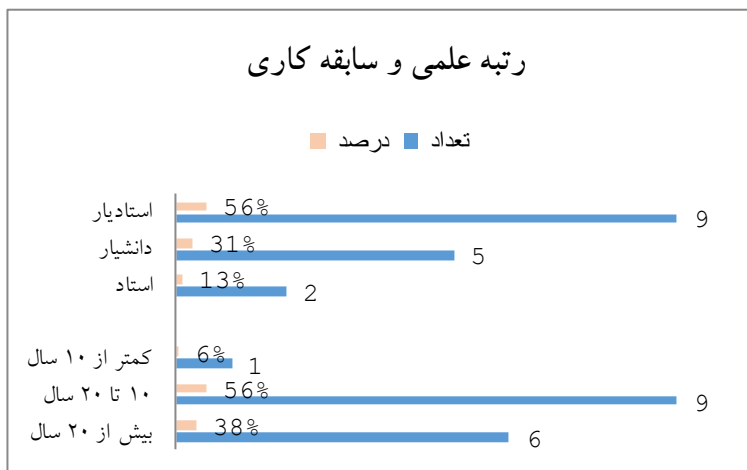
در حوزه پرونده‌های منطقه‌ای نیز لبنان، عراق، سوریه، یمن و افغانستان مورد بررسی قرار گرفته‌اند. منطقه خاورمیانه به عنوان منطقه‌ای بحران‌خیز پس از حوادث ۱۱ سپتامبر مطرح است. بحران‌های متعددی طی دو دهه اخیر در این منطقه به وقوع پیوسته است که قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی مانند ایران و امریکا به نوعی به این پرونده‌ها ارتباط پیدا می‌کنند. در حوزه پرونده‌های منطقه‌ای به نقش حزب‌الله لبنان، نیروهای حشدالشعبی عراق، انصارالله یمن و نیروهای مستشاری ایران در سوریه و یا نیروهای حامی ایران در افغانستان می‌توان اشاره نمود. حوزه نقش رهبری دو کشور دوازدهمین حوزه مورد بررسی است. رهبران ملی که از اختیار سیاست‌گذاری و قدرت تصمیم‌گیری برخوردارند، نقش بسیار مهمی در تعیین و تعریف اهداف سیاست خارجی کشور ایفا می‌کنند. این نقش در نظام‌هایی چون ایران پررنگ‌تر و در نظام‌های تک‌ترگرایی مانند ایالات متحده به‌رغم قدرت زیاد رئیس‌جمهور براساس قانون اساسی، محدودتر است. (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۴ الف: ۷۰)

امروزه بازیگرانی در حوزه توسعه اقتصادی موفق هستند که درآمد سرانه شهروندان، امید به زندگی، میانگین طول عمر، حجم سرمایه‌گذاری، ارزش پول ملی، سطح پیچیدگی تولیدات آنها، میزان حضور و مشارکت شرکت‌ها و نهادهای پولی و مالی و حجم مبادلات بین‌المللی، نه تنها در سطح مطلوب، بلکه بیشتر از دیگران نیز باشد. (قنبری، ۱۳۹۶: ۱۹۲) در حوزه عوامل اقتصادی تأثیر منابع نفت و گاز ایران و آینده نیاز به انرژی فسیلی، نیاز ایران به دستیابی به

فناوری‌های نوین و جذب سرمایه‌گذاری خارجی و به‌ویژه نیاز ایران به عادی‌سازی مبادلات پولی و مالی با نظام بین‌الملل به عنوان توصیف‌گر قرار دارند. در نهایت حوزه عوامل فرهنگی و اجتماعی با توصیف‌گرهای ویژگی‌های شخصیتی مردم دو کشور، نقش افکار عمومی و روابط مردم با مردم مورد بررسی قرار گرفته است.

۳- اطلاعات توصیفی خبرگان

جامعه آماری پژوهش شامل ۱۶ نفر اساتید دانشگاه و خبرگان علوم سیاسی و روابط بین‌الملل هستند. در این قسمت به تحلیل جامعه آماری با توجه به فراوانی خبرگان پرداخته می‌شود. در نمودار شماره (۱) سابقه کاری خبرگان و رتبه دانشگاهی ایشان مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفته است.

نمودار (۱) رتبه علمی و سابقه کاری خبرگان پژوهش
مأخذ: یافته‌های پژوهش ۱۳۹۷

۴- شگفتی‌سازهای محتمل روابط ایران و آمریکا در ۱۴۰۸

شگفتی‌سازها: شگفتی‌سازها (Wild Cards) تغییرات یا رویدادهایی در آینده هستند که احتمال وقوع‌شان نسبتاً کم، اما تأثیر بالقوه آنها بر پیشبرد امور بسیار چشمگیر است. (Bipe and others, 1992: 7) اشتاین مولر شگفتی‌سازها را آینده لرزه (Futurequake) نام نهاده است، یعنی جایی که زیستگاه امیدها، ترس‌ها، آرزوها، برنامه‌ها و انتظارات ما دچار تغییر می‌شود و تمام دورنمای آینده را به لرزه درمی‌آورد. (Steinmüller & Steinmüller, 2004)

شگفتی‌سازها سرچشمه‌های مختلفی دارند. شگفتی‌سازها ممکن است پیامدهای ناخواسته اقدامات انسانی (فرآیندهای سیاسی، خط‌شکنی‌های علمی، ریسک‌های نوآورانه و غیره) یا پیامدی از فرآیندهای ناشناخته (نکات عطف احتمالی در زیست‌بوم‌ها، اجرام زمین و غیره) باشند. عموماً می‌توان آنها را با توجه به خاستگاه‌شان، مثلاً به صورت اجتماعی (Social)، فناورانه (Technological)، اقتصادی (Economical)، زیست‌محیطی (Environmental) و سیاسی (Political) دسته‌بندی کرد. (گلن و گوردون، ۱۳۹۳: ۱/۲۹۰-۲۹۱)

مثلاً پترسن در فهرست شگفتی‌سازهای غیرمنتظره خود در حوزه تغییرات ژئوپولیتیک و اجتماعی به مواردی مانند سقوط ایالات متحده، پایان ملت - دولت، مهاجرت‌های عظیم و قدرت گرفتن جناح راست مذهبی در جهان اشاره می‌نماید. (Peterson, 1997: 43-47)

ابزار گردآوری اطلاعات، پرسش‌نامه است. بدین ترتیب که ۱۴ بعد اصلی و ۷۸ توصیف‌گر شناسایی شده براساس اطلاعات کتابخانه‌ای در قالب یک پرسش‌نامه گردآوری شد و سپس به دو صورت آنلاین و کاغذی در اختیار خبرگان قرار گرفت. در پرسش‌نامه ارسالی، احتمال وقوع توصیف‌گرها از یک طرف و میزان اثرگذاری آنها در صورت وقوع از طرف دیگر مورد پرسش واقع شد. طیف پاسخ‌ها در طیف لیکرت ۵ درجه‌ای با پاسخ‌های خیلی کم (۱)، کم (۲)، متوسط (۳)، زیاد (۴)، خیلی زیاد (۵) مورد سنجش قرار گرفت. مطابق با یافته‌های تحقیق، نتایج در قالب نرم‌افزار spss مورد تحلیل قرار گرفت.

براساس یافته‌های تحقیق و مطابق با جدول شماره (۱) شانزده شاخص دخیل در روابط دو کشور از نظر احتمال وقوع در افق پژوهش عبارتند از:

جدول (۱) آمار توصیفی شاخص‌های دخیل در روابط ایران و امریکا از نظر احتمال وقوع

متغیر	حجم نمونه	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار
نقش و جایگاه اسرائیل	۱۶	۲	۵	۴/۳۰	۱/۰۸۱
نحوه برخورد کشورها با توافق برجام	۱۶	۴	۵	۴/۱۵	/۳۶۶
برنامه‌های اجرایی و عملیاتی مرتبط با حوزه توانمندی هسته‌ای ایران	۴	۳	۵	۴/۰۵	/۷۵۹
تحولات پس‌برجام (خروج هریک از طرفین برجام)	۱۶	۳	۵	۳/۹۰	/۶۴۱
آینده برنامه موشکی ایران	۱۶	۳	۵	۳/۸۵	/۸۷۵
نقش لابی‌ها	۱۶	۲	۵	۳/۷۵	۱/۰۷۰
نقش لابی ایپک	۱۶	۳	۵	۳/۷۵	/۷۱۶
تحول در نحوه برخورد با برنامه‌های موشکی ایران	۱۶	۳	۵	۳/۷۰	/۷۳۳
نقش افکار عمومی امریکا در شکل‌دهی به تصمیمات رهبران	۱۶	۲	۴	۳/۶۰	/۷۵۴
برنامه‌های علمی و آموزشی مرتبط با حوزه توانمندی هسته‌ای ایران	۱۶	۲	۵	۳/۶۰	/۹۴۰
نوع تعریف دو کشور از تروریسم	۱۶	۲	۵	۳/۵۰	/۸۸۹

تحولات در شناسایی و حمایت از گروه‌های تروریستی	۱۶	۲	۵	۳/۴۵	/۹۴۵
نقش نیاز ایران به عادی‌سازی مبادلات پولی و مالی با نظام بین‌الملل	۱۶	۳	۵	۳/۴۵	/۷۵۹
نقش نهادهای نظامی ایران	۱۶	۳	۴	۳/۴۰	/۵۰۳
نقش اراده سیاسی رهبران دو کشور	۱۶	۲	۵	۳/۴۰	/۱۰۹۵
نقش و جایگاه رهبر آینده ایران بر آینده روابط دو کشور	۱۶	۲	۵	۳/۳۵	/۱۴۲۴

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

براساس یافته‌های تحقیق و مطابق با جدول (۲) شانزده شاخص دخیل در روابط دو کشور از نظر میزان اثرگذاری در صورت وقوع در افق پژوهش عبارتند از:

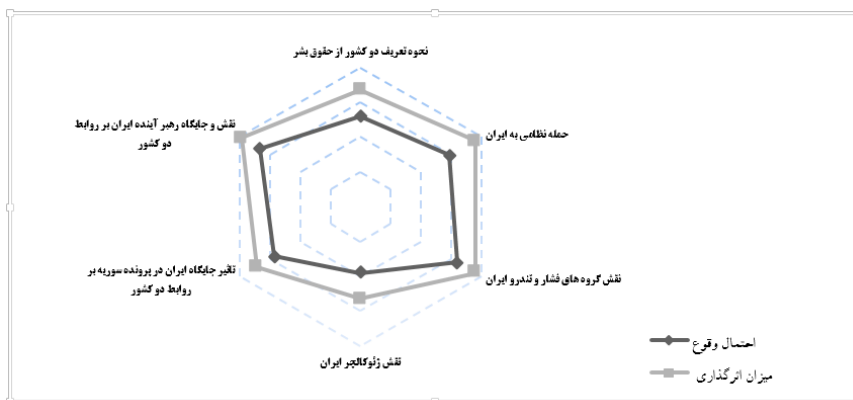
جدول (۲) آمار توصیفی شاخص‌های دخیل در روابط ایران و امریکا از نظر میزان اثرگذاری در صورت وقوع

متغیر	حجم نمونه	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار
نقش و جایگاه اسرائیل	۱۶	۲	۵	۴/۳۵	۱/۱۸۲
تحول در نحوه برخورد با برنامه‌های موشکی ایران	۱۶	۲	۵	۴/۰۰	۱/۱۲۴
نقش و جایگاه رهبر آینده ایران بر آینده روابط دو کشور	۱۶	۲	۵	۳/۹۵	۱/۳۵۶
تحولات در شناسایی و حمایت از گروه‌های تروریستی	۱۶	۲	۵	۳/۹۵	۱/۰۹۹
آینده برنامه موشکی ایران	۱۶	۲	۵	۳/۹۰	۱/۰۲۱
نقش لابی‌ها	۱۶	۲	۵	۳/۹۰	۱/۰۲۱
نقش لابی‌ایک	۱۶	۳	۵	۳/۹۰	/۶۴۱
نحوه برخورد کشورها با توافق برجام	۱۶	۲	۵	۳/۸۵	۱/۰۴۰
برنامه‌های اجرایی و عملیاتی مرتبط با حوزه توانمندی هسته‌ای ایران	۱۶	۲	۵	۳/۸۵	۱/۰۴۰
نقش و جایگاه فلسطین	۱۶	۲	۵	۳/۸۵	/۸۷۵
نقش گروه‌های فشار و تندرو ایران	۱۶	۲	۵	۳/۸۰	/۸۳۴
نوع تعریف دو کشور از تروریسم	۱۶	۲	۵	۳/۸۰	۱/۰۰۵
چگونگی مبارزه با تروریسم	۱۶	۲	۵	۳/۸۰	۱/۰۰۵
حمله نظامی به تاسیسات هسته‌ای ایران	۱۶	۲	۵	۳/۸۰	۱/۰۰۵
نقش اتاق‌های فکر	۱۶	۳	۵	۳/۷۵	/۷۱۶
نقش نهادهای نظامی ایران	۱۶	۲	۵	۳/۷۰	/۹۲۳

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

۷۸ توصیف‌گر این پژوهش از نظر میزان اثرگذاری و احتمال وقوع مورد بررسی قرار گرفتند که در جدول‌های فوق تنها به ۱۶ عامل اول به لحاظ امتیاز اشاره گردید. براساس یافته‌های پژوهش و مطابق نمودار (۲) شش شگفتی‌ساز در روابط دو کشور احتمال وقوع بیشتری دارند که از مقایسه کل توصیف‌گرهای دو جدول به دست آمده‌اند. شگفتی‌سازها شاخص‌هایی هستند که احتمال وقوع کمی دارند اما در صورت وقوع تأثیرات زیادی خواهند داشت.

نمودار (۲) شگفتی‌سازهای روابط ایران و امریکا

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

- حمله نظامی به ایران: اولین شگفتی‌ساز در روابط دو کشور که در صورت وقوع می‌تواند تأثیرات مهمی بگذارد حمله نظامی به ایران است. این حمله می‌تواند به صورت محدود آغاز شود، اما سیر تحولات و دامنه گسترش آن چندان قابل پیش‌بینی نیست.

- تعریف دو کشور از حقوق بشر: هویت، هنجارها و ارزش‌های بین‌دینی که جمهوری اسلامی برای خود ترسیم کرده است در مواردی با آنچه امریکا به عنوان هویت خود تعریف کرده در تضاد است و بر همین اساس ایران در نگاه ایالات متحده در حوزه نقض حقوق بشر و فقدان ارزش‌های مردم‌سالارانه مورد انتقاد بوده است. دستیابی به تعریفی مشترک می‌تواند تأثیرات عمیقی بر روابط دو کشور بگذارد.

نقش ژئوکالچر ایران: ژئوپولیتیک فرهنگی عبارت است از فرآیندهای پیچیده‌ای از تعاملات قدرت، فرهنگ و محیط جغرافیایی که طی آن فرهنگ‌ها همچون سایر پدیده‌های نظام اجتماعی همواره در حال شکل‌گیری، تکامل، آمیزش و جابه‌جایی در جریان زمان و در بستر جغرافیایی کره زمین است. (حیدری، ۱۳۸۴: ۹۴) پلورالیسم فرهنگی و نقش جغرافیایی فرهنگی ایرانیان به عنوان سومین شگفتی‌ساز می‌تواند بر آینده روابط ایران و ایالات متحده تأثیرگذار باشد.

- نقش آینده رهبری در ایران: تأثیری که تصمیمات نهاد رهبری به عنوان قدرتمندترین نهاد ایران در تداوم رویکرد خصمانه فعلی و یا تغییر آن نسبت به ایالات متحده می‌تواند داشته باشد یکی از شگفتی‌سازهای محتمل در آینده روابط ایران و امریکا است.

- نقش گروه‌های فشار و تندرو در ایران: گروه فشار (Pressure Group) به مجموعه‌ای از افراد گفته می‌شود که اهداف سیاسی داشته و می‌خواهند قوانین را تحت تأثیر قرار دهند.

(کردنائیچ، ۱۳۸۵: ۶۸-۶۵) اکثر آنها معتقدند هیچ کس حق ندارد جز در قالب‌های ازپیش‌تعیین‌شده چیزی بگوید، چیزی بنویسد و یا اقدامی انجام دهد و هر کس این قالب‌ها را بدون چون و چرا بپذیرد، خودی و سایرین غیرخودی تلقی می‌شوند. این گروه‌ها، حضور دیگران در عرصه‌ای که آنها متعلق به خود می‌دانند را ولو در چارچوب قانون بر نمی‌تابند و مدافع انحصار قدرت هستند. (ماهنامه آزما، ۱۳۷۸: ۸-۶) قدرت گرفتن نقش سیاسی و اجتماعی این گروه‌ها در ایران می‌تواند اثرات قدرتمندی بر آینده روابط دو کشور داشته باشد.

- تأثیر جایگاه ایران در حل پرونده سوریه: چینش بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی در آینده نظام سیاسی سوریه این کشور را به یکی از نقاط تعیین‌کننده آینده توازن قوا در سطح بین‌المللی تبدیل کرده است و جایگاه ایران در حل و فصل این موضوع می‌تواند تأثیر زیادی در چگونگی شکل‌گیری آینده روابط ایران و آمریکا داشته باشد.

۵- پیش‌ران‌های کلیدی در روابط ایران و آمریکا در ۱۴۰۸

تحلیل تأثیر متقاطع متعادل (Cross Impact Balance Analysis) نوع جدیدی از تحلیل تأثیر متقاطع است که دارای ویژگی‌هایی چون فهم آسان رویه، شفافیت و انعطاف‌پذیری بسیار در کاربرد و ارزیابی نتایج است. (محمدی لرد، ۱۳۹۵: ۱۱۳-۱۱۲)

از روش فوق برای شناسایی نیروهای پیش‌ران (Driving Forces) استفاده می‌شود که داستان توصیف‌شده را در طرحی ویژه شکل می‌دهند و به جلو می‌برند. در حالی که نیروهای منحصربه‌فردی که می‌توانند هر طرحی را متاثر سازند اصولاً بی‌شمارند. در یک سطح متداول، آنها می‌توانند به دو دسته تقسیم شوند: نیروهای محیطی و اقدامات نهادها.

در پژوهش حاضر به منظور تحلیل محاسبات پیچیده ماتریس اثرات متقاطع از نرم‌افزار میک‌مک استفاده شده است. روش این نرم‌افزار به این گونه است که ابتدا متغیرها و مؤلفه‌های مهم در حوزه مورد نظر را شناسایی کرده، سپس آنها را در ماتریسی مانند ماتریس تحلیل اثرات وارد کرده و میزان ارتباط میان این متغیرها با حوزه مربوطه توسط خبرگان، تشخیص داده می‌شود. متغیرهای موجود در سطرها بر متغیرهای موجود در ستون‌ها تأثیر می‌گذارند.

بدین ترتیب، متغیرهای سطر، تأثیرگذار و متغیرهای ستون، تأثیرپذیرند. میزان ارتباط، با اعداد بین صفر تا سه سنجیده می‌شود. عدد صفر به منزله بدون تأثیر، عدد یک به منزله تأثیر ضعیف، عدد دو به منزله تأثیر متوسط و در نهایت عدد سه به معنی تأثیر زیاد است. همچنین، P به معنای تأثیر بالقوه می‌باشد. بنابراین، اگر تعداد متغیرهای شناسایی شده n باشد، یک ماتریس $n \times n$ به دست می‌آید که در آن تأثیرات متغیرها بر یکدیگر مشخص شده است. (Asan, 2007: 635) این ماتریس به دست آمده را می‌توان با نمودار متناظر آن نیز نمایش داد که در آن نمودار جهت تأثیرگذاری هر گره بر دیگری توسط پیکان‌ها و میزان تأثیرگذاری به صورت عددی در

بالای آن پیکان نمایش داده می‌شود و در نهایت براساس توپولوژی متغیرها این نرم‌افزار قادر است به رتبه‌بندی و استخراج عوامل کلیدی اقدام کند. (Godet, 1991: 91) این مدل دارای مراحل به صورت ذیل می‌باشد:

۵-۱- فاز یک: در نظر گرفتن متغیرها

- مرحله اول در نظر گرفتن تمام متغیرهایی است که توصیف‌کننده سیستم می‌باشند. با روش‌های مختلف از جمله توفان فکری کلیه متغیرها شناسایی می‌شود. تفسیر جزئی متغیرها برای شناخت بهتر ارتباطات بین آنها برای تحلیل‌های بیشتر ضروری است. سرانجام لیست همگنی از متغیرهای داخلی و خارجی سیستم براساس مطالعات و پرسش‌نامه‌های توزیع شده به دست می‌آید. این لیست نباید از ۷۰ تا ۸۰ متغیر تجاوز کند.

۵-۲- فاز دوم: توصیف ارتباط بین متغیرها

- در یک نگاه سیستماتیک، هیچ متغیری وجود ندارد، مگر آنکه دارای ارتباط با دیگر متغیرهای تحقیق باشد و بتوان آن را در چارچوب متغیرهای تحقیق به صورت دو به دو با هم مقایسه کرد و پیوند داد.

۵-۳- فاز سوم: شناسایی متغیرهای کلیدی و نیروهای پیش‌ران

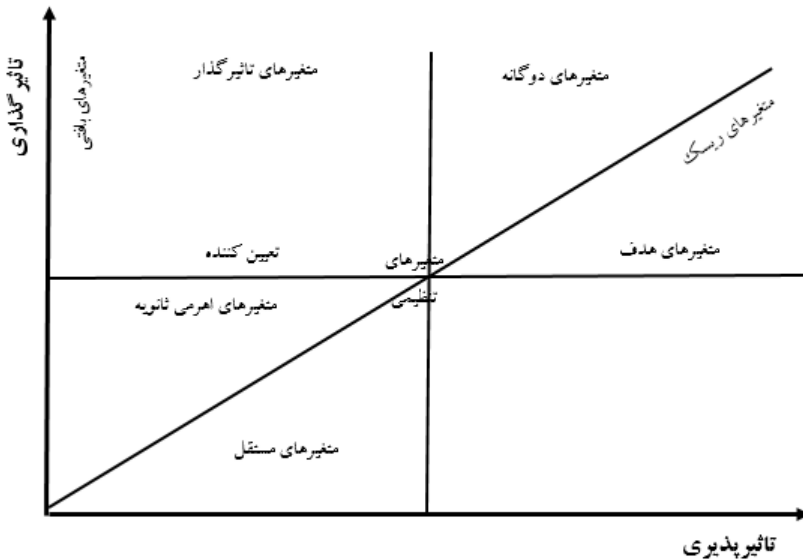
- این مرحله، شامل شناسایی متغیرهای کلیدی و نیروهای پیش‌ران است. در این مرحله، متغیرها ابتدا در طبقه‌بندی مستقیم و سپس طبقه‌بندی غیرمستقیم بررسی می‌شوند.

- طبقه‌بندی مستقیم: مجموع ارتباطات هر ردیف نشان‌دهنده اهمیت تأثیر یک متغیر بر کل سیستم است. ارتباطات یک ستون، دلالت بر درجه وابستگی یک متغیر دارد (سطح وابستگی).

- طبقه‌بندی غیرمستقیم: طبقه‌بندی‌های پنهان، از طریق برنامه ضرب ماتریس در یک طبقه‌بندی غیرمستقیم قرار می‌گیرند. این مرحله اجازه مطالعه اثرات متغیرها را که به وسیله مسیرها و حلقه‌های بازخورد انتشار می‌یابند، فراهم می‌سازد و متغیرها را از طریق میزان اثرگذاری، مسیرها و گره‌ها، حلقه‌ها و طول آنها (۱، ۲ تا N متغیر) مرتب می‌کند و نیز به همین صورت نظم وابستگی را بر روی هر متغیر نشان می‌دهد.

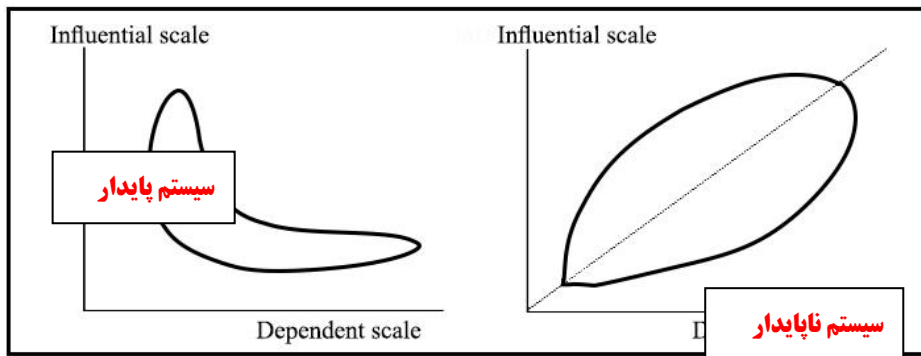
- طبقه‌بندی مستقیم بالقوه: این یک طبقه‌بندی مستقیم است که روابط بالقوه بین متغیرها را در نظر می‌گیرد (یعنی این متغیرها در حال حاضر وجود ندارند، اما ممکن است که تکامل سیستم را حداقل در آینده نزدیک ایجاد کند).

- طبقه‌بندی غیرمستقیم بالقوه: این یک طبقه‌بندی غیرمستقیم است که ارتباطات بالقوه را مدنظر قرار می‌دهد. مقایسه نتایج (طبقه‌بندی بالقوه مستقیم و غیرمستقیم) به طور آشکاری این امکان را فراهم می‌کند که اهمیت متغیرهای معین را تأیید کند. این متغیرها نقش‌های غیرمستقیم بالقوه-ای را ایفا می‌کنند.

نمودار (۳) نمودار تأثیرگذاری - تأثیر پذیری
 مأخذ: Godet, 2008

با توجه به شکل (۱) وضعیت پایداری و یا ناپایداری در یک سیستم بر نحوه تحلیل متغیرها اثرگذار خواهد بود.

شکل (۱) پایداری یا ناپایداری در سیستم
 مأخذ: Godet, 1991

برای انجام پژوهش ابتدا طبقه‌بندی شاخص‌های مؤثر در آینده‌پژوهی روابط ایران و امریکا در ۱۴۰۸، در ۱۴ دسته‌بندی اصلی و ۷۸ متغیر زیرمجموعه پس از گفت‌وگوهای متفاوت با اساتید دانشگاه و بررسی اسناد به صورت اکتشافی به دست آمدند که در نهایت، ماتریسی با ابعاد ۷۸×۷۸ شکل گرفت. سپس نسبت به کدگذاری اقدام شد.

در گام بعدی، از افراد متخصص در این زمینه خواسته شد تا به امتیازدهی شاخص‌های مورد بررسی برحسب میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری آنها بپردازند و در آخر به متغیرهای مورد تحقیق، امتیازهایی از ۰ تا ۳ با توجه به شدت اثرات و P با در نظر گرفتن اثرات بالقوه، بدهند. براساس نتایج پایایی به‌دست‌آمده از نرم‌افزار میک‌مک، می‌توان گفت که شاخص به‌دست‌آمده برای متغیرها با ۲ بار تکرار داده‌ای در نرم‌افزار، عدد ۹۱/۳۵ درصد را نشان می‌دهد که این امر، نشان ضریب بالای تأثیرگذاری متغیرها و عوامل انتخاب‌شده بر یکدیگر است. این حالت نشان از اعتبار و پایایی ابزار پژوهش و دقت قابل استناد در پایایی نتایج نرم‌افزار و متناسب بودن و صحت پرسش‌نامه و اطلاعات به‌دست‌آمده دارد که در سطح بسیار مطلوب مورد تایید قرار گرفت.

جدول (۳) ویژگی‌های ماتریس اولیه

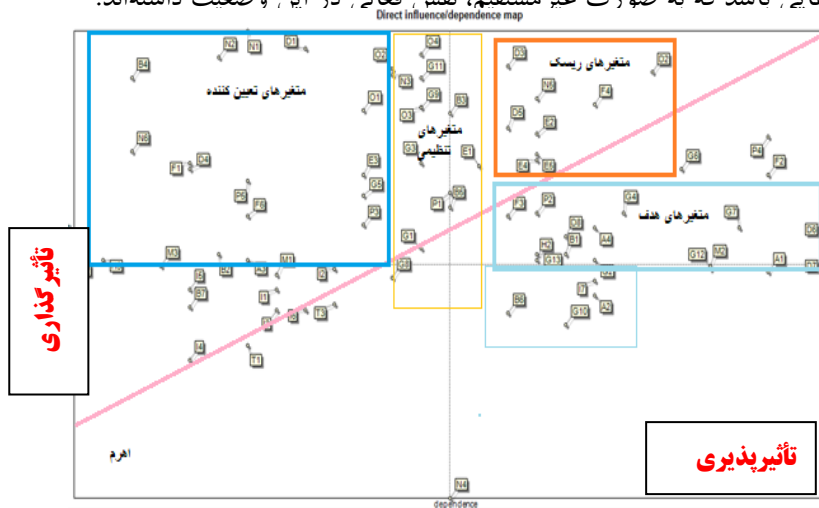
شاخص	ارزش
اندازه ماتریس	۷۸
تعداد تکرار داده‌ای	۵
تعداد صفرها	۵۲۶
تعداد یک‌ها	۱۷۸۵
تعداد دوها	۲۴۴۳
تعداد سه‌ها	۱۱۴۱
تعداد Pها	۱۸۹
جمع	۶۰۸۴
شاخص پُرشدگی	٪۹۱/۳۴۹۲۲

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

مطابق جدول (۳) که بر مبنای ۶۰۸۴ ارزش محاسبه شده است در ماتریس اولیه اثرات متقاطع از سوی افراد متخصص، ۱۱۴۱ مورد دارای میزان اثرگذاری بالا بوده است. همچنین ۲۴۴۳ مورد با بالاترین حجم آماری دارای تأثیرگذاری متوسط، ۱۷۸۵ مورد کم‌تأثیر، ۵۲۶ مورد بی‌تأثیر بوده است. ۱۸۹ مورد نیز با میزان تأثیرگذاری بالقوه ارزیابی شده‌اند. با توجه به پیوستگی و وابستگی بالای فرآیند نرم‌افزاری در ادامه روند پژوهش ضرورت داشت تا ضمن ورود متغیرها به نرم‌افزار میک‌مک، و سپس برحسب میزان اهمیت و تأثیرگذاری، تأثیرپذیری و وابستگی عناصر به هم، در چارچوب ماتریس تحلیل اثرات متقاطع، از نمونه آماری خواسته شود تا به امتیازدهی متغیرها از ۰ تا ۳ و P اقدام نمایند. در این بین، عدد صفر به منزله بدون تأثیر، عدد یک به منزله تأثیر ضعیف، عدد دو به منزله تأثیر متوسط، عدد سه به معنی تأثیر زیاد و P به معنای اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم به صورت بالقوه‌اند.

پس از تحلیل وضعیت تأثیرگذاری و تأثیرپذیری هر شاخص، در ادامه انجام مدل و براساس نتیجه‌های نرم‌افزاری که حاصل ایده جامعه متخصص در این حالت است، در تحلیل ماتریس اثر

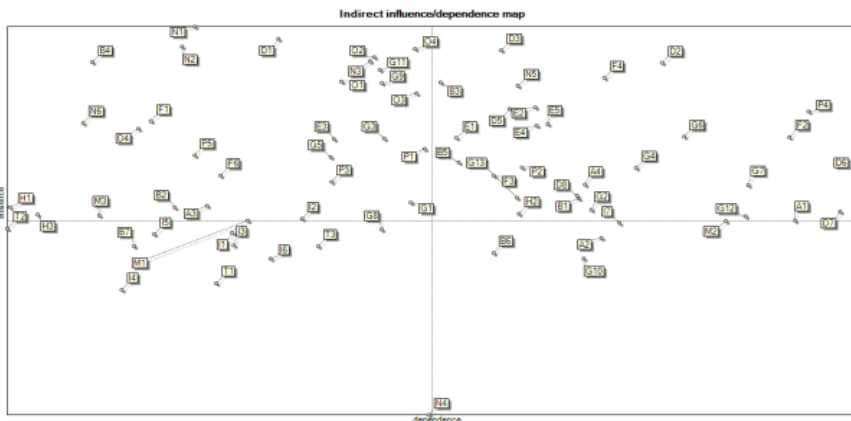
- وابستگی، بایستی به نحوه چیدمان و پراکندگی شاخص‌های رابطه ایران و امریکا با الگوی آینده‌پژوهی در چارچوب نمودار (۴)، توجه نمود. الگوی این توزیع، ارتباط بسیار مستقیمی با وضعیت‌های کلی رابطه با رویکرد آینده‌نگرانه خواهد داشت. به نحوی که در این رابطه ضمن دارا بودن شاخص‌هایی با میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری بالا، متغیرها نیز در دیگر سطوح نمودار از توزیعی نرمال (دارا بودن متغیرهای تعیین‌کننده، دوگانه، ریسک، هدف، تنظیمی، مستقل و اهرمی ثانویه) برخوردار هستند. بر این اساس، در وضعیت ناپایدار رابطه بین دو کشور، توزیع متغیرها، الگوی یکسان و نرمالی ندارند و اکثر شاخص‌ها یا گرایش به بالا یا پایین بودن دارند. از همین رو، با توجه به شکل (۱) و تحلیل‌های صورت گرفته، می‌توان دریافت حالت‌های روابط دو کشور با در نظر گرفتن نمودار تحلیل اثر - وابستگی از حالت مطلوبی برخوردار نیست و در وضعیت فعلی نیز در حالت بسیار ناپایداری قرار دارد که می‌تواند ناشی از سیاست‌هایی باشد که به صورت غیر مستقیم، نقش فعال، در این وضعیت داشته‌اند.

نمودار (۴) توزیع متغیرها براساس میزان اثرگذاری - وابستگی مستقیم و ماهیت دوجوهی متغیرها
 مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷

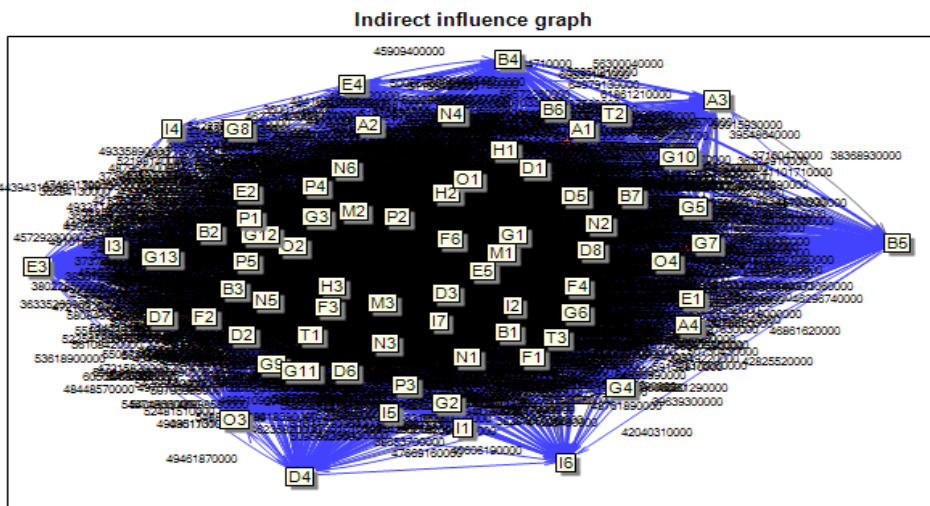
در نمودار (۴)، جهت تأثیرگذاری هر گروه از متغیرها بر دیگری توسط پیکان‌ها و میزان تأثیرگذاری به صورت عددی در بالای آن پیکان نمایش داده شده است و در نهایت براساس توپولوژی متغیرها، قادر به رتبه‌بندی و استخراج عوامل کلیدی خواهیم بود. این شکل، نمایی کلی از توزیع متغیرها را در حالت کلی، در سیستم روابط خارجی ایران و امریکا در افق ۱۴۰۸ نشان می‌دهد. بر این اساس و در چارچوب شکل (۲)، توزیع متغیرها و فراوانی آنها در محدوده ریسک نمودار، نشان از ناپایداری شدید سیستم روابط خارجی بین دو کشور دارد، به نحوی که با کمترین تغییر در متغیرهای ریسک، روند کلی ارتباطات تحت تأثیر شدید قرار می‌گیرد. از جمله این متغیرها می‌توان به مواردی همچون (E4) نقش نیاز ایران به جذب سرمایه‌گذاری

نمودار (۵) پراکندگی متغیرها براساس میزان اثرگذاری - وابستگی غیرمستقیم بدون در نظر گرفتن متغیرهای دوجویی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

- Weakest influences
- Weak influences
- Moderate influences
- Relatively strong influences
- Strongest influences

شکل (۳) پراکندگی متغیرها براساس میزان اثرگذاری - وابستگی غیرمستقیم با پوشش ۵۰٪ اول داده‌ها
مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

همان‌گونه که در نمودار (۵) مشاهده می‌شود توزیع متغیرها بیشتر حول قسمت شمالی شکل است که تاییدکننده وضعیت ناپایدار سیستم روابط خارجی ایران و امریکا است. بر مبنای مجموعه داده‌های به‌دست‌آمده در پژوهش، و به منظور زمینه‌سازی برای شناسایی پیش‌ران‌های کلیدی روابط ایران و امریکا، در این قسمت ضرورت دارد که به رتبه‌بندی

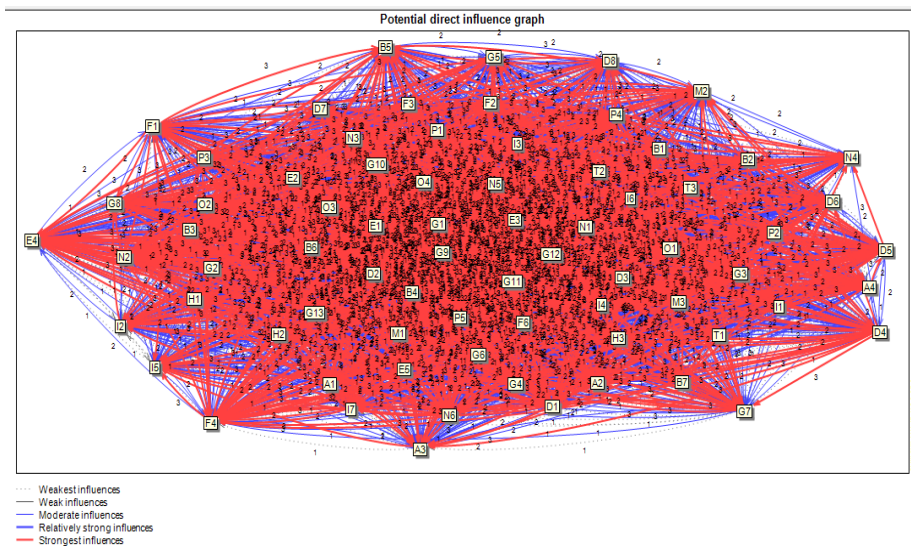

تأثیرات مستقیم، غیرمستقیم و بالقوه از متغیرها بر حسب میزان جابه‌جایی احتمالی این شاخص-ها در رابطه بین دو کشور توجه شود. بر همین اساس، در چارچوب جدول (۴) به تحلیل اثرگذاری و وابستگی مستقیم و غیرمستقیم ده شاخص اولیه پژوهش پرداخته شده است. جدول (۴) رتبه‌بندی اثر - وابستگی مستقیم و غیرمستقیم بر حسب احتمال جابه‌جایی متغیرها

رتبه	شاخص	اثرگذاری مستقیم	شاخص	وابستگی مستقیم	شاخص	اثرگذاری غیرمستقیم	شاخص	وابستگی غیرمستقیم
1	N1	204	D6	152	N1	202	D6	152
2	D1	197	D7	152	D1	196	D7	151
3	O4	195	A1	150	N2	192	P4	150
4	N2	194	P4	150	O4	191	A1	150
5	D3	190	F2	150	D3	191	F2	149
6	O2	189	G7	149	O2	188	G7	148
7	D2	188	G12	147	N3	186	G12	148
8	N3	187	M2	147	B4	185	M2	147
9	B4	186	G6	146	D2	185	G6	146
10	G11	186	D2	145	G11	182	D2	145

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷ (شرح نمادها در پیوست شماره ۱)

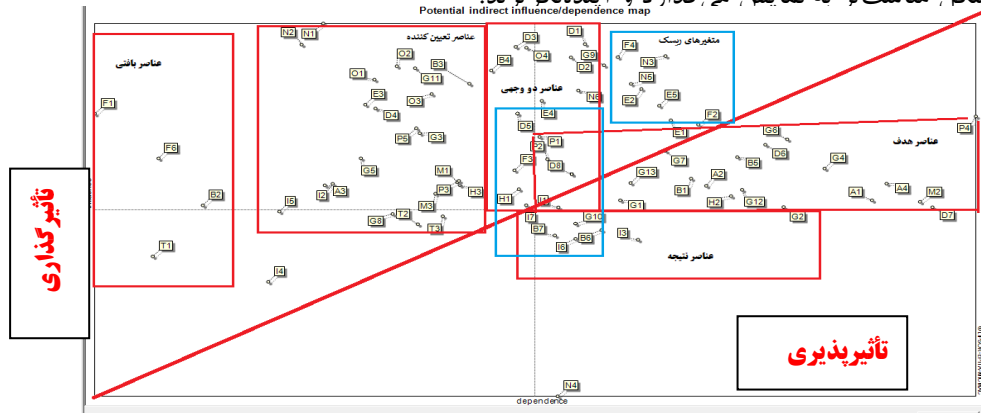
در شکل (۴) پراکندگی متغیرها بر اساس اثرگذاری مستقیم بالقوه و با لحاظ احتمال جابه‌جایی متغیرها نمایش داده شده است.

شکل (۴) پراکندگی متغیرها بر اساس میزان اثرگذاری - وابستگی مستقیم بالقوه با لحاظ احتمال جابه‌جایی متغیرها

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

بر اساس یافته‌های پژوهش و مطابق نمودار (۶) متغیرهای غیرمستقیم بالقوه تأثیرگذار بر روابط ایران و ایالات متحده قابل دستیابی‌اند. ویژگی این شکل آن است که تأثیرات فعلی و آتی را به شکلی مناسب‌تر به نمایش می‌گذارد و آینده‌نگرترند.

نمودار (۶) پراکندگی متغیرها بر اساس میزان اثرگذاری - وابستگی غیرمستقیم بالقوه شاخص‌های رابطه ایران و آمریکا

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

عناصر بافتی مهم‌ترین متغیرها هستند و نقش اساسی در ثبات سیستم دارند. از مهم‌ترین این متغیرها به (T1) نوع تعریف دو کشور از تروریسم، (F1) ویژگی‌های شخصیتی مردم ایران و (F6) نقش روابط مردم با مردم می‌توان اشاره نمود. متغیرهای تعیین‌کننده، بحرانی‌ترین متغیرها هستند که (P5) آینده ساختار رهبری در ایران، (B3) اقدامات اجرایی مرتبط با برنامه هسته‌ای ایران، (N1) نقش و جایگاه اسرائیل و (O2) نقش لابی‌ها از جمله این مواردند. (N3) نقش و جایگاه عربستان سعودی و (E5) نیاز به مبادلات پولی از جمله متغیرهای ریسک هستند که ظرفیت تبدیل شدن به عناصر کلیدی را دارند. (D1) نقش دولت آمریکا، (D2) نقش نهادهای نظامی آمریکا و (O4) نقش گروه‌های فشار و تندرو ایران از جمله عناصر دوجوهی هستند که باعث ناپایداری سیستم می‌شوند و هر نوع تحول در این مؤلفه‌ها منجر به تغییر دیگر مؤلفه‌ها خواهد شد.

بر اساس یافته‌های پژوهش و پس از شناسایی متغیرها و سنجش ارتباط میان آنها از سوی خبرگان، ۷۸ متغیر نهایی مورد ارزیابی و امتیازدهی قرار گرفتند که در نهایت، ۲۰ متغیر به عنوان نیروهای کلیدی مؤثر و اثرگذار (مستقیم و غیرمستقیم) در یک طیف کلی اثر بسیار پراهمیت تا نسبتاً پراهمیت و مهم در قالب جدول (۵) شناسایی شد.

جدول (۵) نیروهای پیش‌ران کلیدی مؤثر بر وضعیت رابطه دو کشور ایران و امریکا

عوامل کلیدی تأثیرگذار مستقیم	عوامل کلیدی تأثیرگذاری غیر مستقیم
نقش و جایگاه اسرائیل	نقش و جایگاه فلسطین
نقش دولت امریکا	نقش لابی‌ها
نقش نهادهای سیاسی امریکا	نقش نهادهای نظامی ایران
نقش گروه‌های فشار و تندرو ایران	نقش نهادهای سیاسی ایران
نقش و جایگاه عربستان سعودی	نقش نهادهای نظامی امریکا
نحوه برخورد کشورها با توافق برجام	نقش وجود حسن نیت در گفتار و عمل رهبران دو کشور
جایگاه جمهوری اسلامی در آینده نظام بین‌الملل	نقش جایگاه ژئواستراتژیک ایران
نقش و جایگاه رهبر آینده ایران بر آینده روابط دو کشور	تحول در پسابرجام (خروج هریک از طرفین برجام)
نقش ویژگی‌های فردی رهبران دو کشور	قانون تحریم ایران
تأثیر روابط چین و روسیه بر آینده روابط با امریکا	جایگاه جمهوری اسلامی در آینده ائتلاف‌های منطقه‌ای

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

۶- نتیجه‌گیری

در شکل‌دهی به آینده روابط ایران و امریکا دو دسته از عوامل می‌توانند نقش بسزایی ایفا کنند. دسته اول شگفتی‌سازها هستند، یعنی عواملی که احتمال رخداد کمی دارند، اما در صورت وقوع عواقب و پیامدهای عمیقی می‌توانند از خود بر جای بگذارند. شناسایی شگفتی‌سازها می‌تواند سیاست‌گذاران حوزه سیاست خارجی را از غافلگیری‌های آینده نجات دهد. براساس یافته‌های پژوهش از ۱۴ بعد یا حوزه مورد بررسی با ۷۸ توصیف‌گر یا شاخص، شش توصیف‌گر احتمال قرار گرفتن به عنوان شگفتی‌ساز را دارند که عبارتند از:

- حمله نظامی به ایران
  - تحول در تعریف دو کشور از حقوق بشر
  - تأثیر ژئوکالچر ایرانیان بر آینده روابط دو کشور
  - نقش آینده ساختار رهبری در ایران
  - نقش گروه‌های فشار و تندرو در ایران
  - تأثیر جایگاه ایران در حل پرونده مناقشه سوریه
- در صورت حمله نظامی به ایران، دامنه و شدت جنگ می‌تواند رشته‌ای از گام‌های غیرقابل پیش‌بینی را به دنبال داشته باشد که تأثیرات منطقه‌ای و بین‌المللی مهمی به دنبال دارد. دو حوزه نقش و جایگاه آینده رهبری در ایران و جایگاه گروه‌های فشار و تندرو نیز از جمله عواملی هستند که به عنوان شگفتی‌ساز می‌توانند تأثیرات گسترده‌ای بر سیاست خارجی و به‌ویژه با ایالات متحده داشته باشد.

در گام بعدی و با استفاده از روش تحلیل تأثیر متقاطع متعادل و با کمک نرم‌افزار میک ماتریس تأثیرات مستقیم و تأثیرات بالقوه تشکیل شد و براساس تحلیل‌های انجام شده توسط

نرم‌افزار، ماتریس‌های «تأثیرات غیر مستقیم» و «تأثیرات غیرمستقیم بالقوه» استخراج گردید. نکته حائز اهمیت در این تحلیل‌های انجام شده آن است که در مجموع نوع چیدمان توصیف‌گرها در این نمودارها حکایت از ناپایداری شدید سیستم روابط خارجی ایران و امریکا دارد. در مجموع ۲۰ پیش‌ران روابط دو کشور به شرح زیر شناسایی شده‌اند:

- نقش نهادهای درون‌حکومتی: این حوزه با پنج پیش‌ران شامل نقش دولت امریکا، نقش نهادهای سیاسی امریکا، نقش نهادهای نظامی ایران، نقش نهادهای سیاسی ایران و نقش نهادهای نظامی امریکا در صدر پیش‌ران‌ها به لحاظ تعداد قرار گرفته است. به‌طور ویژه نقش نهادهای سیاسی و نظامی دو کشور حائز اهمیت است.

- نقش کشورهای مزاحم روابط: در این حوزه نقش و جایگاه اسرائیل در شکل‌دهی به سیاست خارجی امریکا، مسئله فلسطین و سرانجام صلح با اسرائیل و نقش و جایگاه عربستان سعودی به‌عنوان قدرت منطقه‌ای رقیب با ایران حائز اهمیت است.

- نقش و ویژگی‌های رهبران دو کشور: در حوزه نقش و ویژگی‌های رهبران دو کشور سه پیش‌ران نقش وجود حسن نیت در گفتار و عمل رهبران، نقش و جایگاه آینده ساختار رهبری در ایران، نقش و ویژگی‌های فردی رهبران دو کشور قرار دارد.

- آینده نظام بین‌الملل: در این حوزه جایگاه جمهوری اسلامی در آینده نظام بین‌الملل، تأثیر روابط چین و روسیه بر آینده روابط ایران با امریکا و جایگاه جمهوری اسلامی در آینده ائتلاف‌های منطقه‌ای حائز اهمیت است.

- حوزه نقش اتاق‌های فکر، لابی‌ها و گروه‌های فشار: در این حوزه نقش لابی‌ها و به‌ویژه لابی ایپک در امریکا و نقش گروه‌های فشار و تندرو در ایران قرار گرفته‌اند.

- حوزه توانمندی‌های هسته‌ای و برنامه موشکی ایران: تحول در توافق برجام و خروج برخی از طرفین این توافق‌نامه به‌عنوان پیش‌ران قرار گرفته‌اند.

- حوزه نقش عوامل جغرافیایی: اهمیت و جایگاه ژئواستراتژیک ایران به‌عنوان پیش‌ران در این حوزه عمل می‌کند که وضعیت تنگه هرمز در شرایط کنونی مثال مناسبی از جایگاه ژئواستراتژیک ایران است.

- حوزه عوامل تاریخی: قوانین تحریم ایران طی چهار سال گذشته و توسعه نوع، شدت، جامعه هدف مورد تحریم و شکل تحریم‌های اولیه و ثانویه ایالات متحده به‌عنوان یکی از پیش‌ران‌های این حوزه قابل بررسی است.

کتابنامه

۱. بل، وندل (۱۳۹۲). *مبانی آینده‌پژوهی تاریخیچه، اهداف و دانش علوم انسانی برای عصر جدید*. مصطفی تقوی و محسن محقق. جلد اول. تهران: نشر مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی. مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی.
۲. جعفری موحد، حسین (۱۳۹۴). «رابطه ایران با ایالات متحده امریکا، امکان یا امتناع؟». *فصلنامه سیاست خارجی*. ۳: ۱۰۵-۱۳۱.
۳. حیدری، غلامحسین (۱۳۸۴). «ژئوپولیتیک فرهنگی یا ژئوکالچر». *فصلنامه ژئوپولیتیک*. ویژه نامه بهار: از ۹۳-۱۱۶.
۴. دهقانی فیروز آبادی، سیدجلال (۱۳۹۴ الف). *سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران*. چاپ ششم. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
۵. _____ (۱۳۹۴ ب). *اصول و مبانی روابط بین‌الملل*. جلد اول. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
۶. رفیع، حسین (۱۳۸۷). «دانشواره ژئوپولیتیک و ژئواستراتژی در دنیای اطلاعات (با تاکید بر مورد ایران)». *فصلنامه سیاست*. شماره ۷.
۷. ساداتی‌نژاد، سیدمهدی و افشین ترکرانی (۱۳۹۳). «بررسی مناقشه انقلاب اسلامی ایران و امریکا در مباحث حقوق بشر براساس رهیافت رئالیسم و سازه‌انگاری». *فصلنامه پژوهش‌های انقلاب اسلامی*. ۱۱: ۶۱-۸۰.
۸. قنبری، لقمان (۱۳۹۶). «دیپلماسی انرژی و توسعه اقتصادی». *فصلنامه سیاست خارجی*. ۳۱(۴): ۱۸۱-۲۰۸.
۹. قوام، عبدالعلی (۱۳۷۲). *اصول سیاست خارجی و سیاست بین‌الملل*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
۱۰. کردنائیج، اسدالله (۱۳۸۵). «نقش گروه‌های فشار در شکل دهی خط مشی عمومی». *فصلنامه مدیریت فرهنگ سازمانی*. ۱۲: ۶۵-۸۲.
۱۱. گلن، جروم سی؛ گوردون، تتودور جی (۱۳۹۳). *دانشنامه بزرگ روش‌های آینده‌پژوهی*. مرضیه کیقبادی و فرخنده ملکی فر. جلد اول. تهران: نشر تیسرا.
۱۲. محمدی لرد، عبدالمحمود (۱۳۹۵). *آینده‌پژوهی ثبات سیاسی در ایران*. تهران: نشر پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۱۳. موسویان، سیدحسین (۱۳۹۳). *ایران و امریکا گذشته شکست‌خورده و مسیر آشتی*. تهران: نشر تیسرا.
۱۴. ماهنامه آزما (۱۳۷۸). «گروه‌های فشار از زاویه نزدیک». *ماهنامه آزما*. ۴: ۶-۹.
۱۵. مجتهدزاده، پیروز (۱۳۷۹). *ایده‌های ژئوپولیتیک و واقعیت‌های ایران*. تهران: نشر نی.

References

1. Asan, S.S. (2007). "Qualitative Cross-impact analysis with time consideration", *Technological forecasting and social change*, Vol 74, 627-644.
2. Bell, Wendell (2004), *Foundations of Futures Studies: Human Science for a New Era: History, Purposes, Knowledge (Human Science for a New Era Series)*, Vol. 1, Transaction Publishers, 2011, Translated to Farsi by M. Taghavi and M. Mohaghegh, Published by Center for Future Studies on Defense Science and Technology at Training and Research Institute of Defense Industry in 2013.(in Persian)
3. Bipe Conseil: Copenhagen Institute for Future Studies, and Institute for the Future (1992). *Wild Cards: A Multinational Perspective*, Institute for the Future.
4. Jafari Movahed, Hossein (2015) "Iran-US Relationships: Feasibility or Refusal?" *Journal of Foreign Policy*, No. 3, 104 – 131.(in Persian)
5. Heydari, Gholamhossein (2005) "Cultural Geopolitics or Geoculture", *Journal of Geopolitics*, special issue for spring, 93-116. (in Persian)
6. Dehghani Firoozabadi, Seyyed Jalal (2015a) "Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran" 6th edition, *The Organization for Researching and Composing University Textbooks in the Humanities*, Tehran. (in Persian)
7. Dehghani Firoozabadi, Seyyed Jalal (2015b) "Principles and Foundations of International Relationships" 6th edition, *The Organization for Researching and Composing University Textbooks in the Humanities*, Tehran. (in Persian)
8. Petersen. John (1997), The Wild Cards in our Future: Preparing for the Improbable, *Futurist*. July – August, 43-47 .
9. Rafie, Hossein (2008) "Encyclopedia of Geopolitics and Geostrategy in the World of Information (with an emphasis on Iran)" *Quarterly Journal of the Politics*, No. 7. (in Persian)
10. Sadati Nejad, Seyyed Mahdi, Tarkarani, Afshin (2014) "An Investigation into the Islamic Revolution of Iran – US Conflicts on Humanity Issues Based on Realism and Constructionism Approaches" *Quarterly Journal of the Islamic Revolution Research*, No. 11, 61-80.(in Persian)
11. Ghanbari, Loghman (2017) "Diplomacy on Energy and Economic Development" *Journal of Foreign Policy*, Vol. 31, No. 4, 181 – 208.(in Persian)
12. Ghavam, Abdolali (1993) *Principles of Foreign Policy and International Politics*, The Organization for Researching and Composing University Textbooks in the Humanities, Tehran. (in Persian)
13. Kordnaeij, Asadollah (2006) "Role of Pressure Parties in Forming Public Policies" *Journal of Organizational Culture Management*, No. 12, 65 – 82.(in Persian)
14. Glenn, Jerome C.; Gordon, Theodore J. (2009) *Futures Research Methodology Version 3*, Editorial desconocida ,Translated by M. Keyghobadi and F. Malekifar, Volume 1, Published by Tisa Pub., Tehran.(in Persian)
15. Godet, M. (1991). *From anticipation to action*, Paris: UNESCO publishing.

16. Godet, M. (2008). *Strategic Foresight*, Paris Lipsor Working Paper.
17. Steinmüller, A., Steinmüller, K., (2004), *Wild Cards*, Wen Das Unwahrscheinliche Eintritt, Humburg: Murmann.
18. Mohammadi-Lord, Abdolm Mahmood (2016) *Future Study of Political Stability in Iran*, Research Institute of Strategic Studies Pub., Tehran. (in Persian)
19. Mosavian, Seyyed Hossein (2014) *Iran and US: the Failed Past and the Route to Reconciliation*, Tisa Pub., Tehran. (in Persian)
20. Editorial at Azma Magazine (1999). *Pressure Groups: A Close-up View*, Azma Magazine, No. 4, 4-6.
21. Mojtahedzadeh, Pirooz (2000). *Geopolitical Ideas and Realities of Iran*, Ney Pub, Tehran. (in Persian)

پیوست شماره یک

ردیف	نماد	تعریف توصیف‌گرها
۱	N1	نقش و جایگاه اسرائیل
۲	D6	نقش نهادهای نظامی ایران
۳	D1	نقش دولت امریکا
۴	D7	نقش نهادهای سیاسی ایران
۵	O4	نقش گروه‌های فشار و تندرو ایران
۶	A1	جایگاه جمهوری اسلامی در آینده نظام بین‌الملل
۷	N2	نقش و جایگاه فلسطین
۸	P4	نقش وجود حسن نیت در گفتار و عمل رهبران دو کشور
۹	D3	نقش نهادهای سیاسی امریکا
۱۰	F2	ویژگی‌های خاص شخصیتی مردم امریکا
۱۱	O2	نقش لابی‌ها
۱۲	G7	نقش امریکا در حمله عراق به ایران
۱۳	D2	نقش نهادهای نظامی امریکا
۱۴	G12	نقش امریکا در تصویب قطعنامه‌های شورای امنیت
۱۵	N3	نقش و جایگاه عربستان سعودی
۱۶	M2	نقش جایگاه ژئواستراتژیک ایران
۱۷	B4	نحوه برخورد کشورها با توافق برجام
۱۸	G6	نقش حمله نظامی محدود امریکا در ماجرای طیس
۱۹	G11	قانون تحریم ایران